

Mirko Jankov

Pjevana štenja u bogoslužnoj praksi župne crkve svetoga Martina biskupa u Vranjicu* (1)

Dispozicijom i analizom transkripcija jedanaest autohtonih napjeva autor pokazuje praksu solističkoga pjevanja štenjā, odlomaka iz Staroga i Novoga zavjeta, kao i nekih drugih liturgijskih i paraliturgijskih tekstova, pripadajućih pučkoj baštini glagoljaških korijena, koja u bogoslužju župne crkve svetoga Martina biskupa u Vranjicu ima zasvjedočenu višestoljetnu prisutnost. Kako nekad, tako i danas, izvedbe određenih, u pravilu tipskih melodijskih obrazaca, sustavno uklopljenih u bogoslužne čine tijekom čitave liturgijske godine, povjeravane su redovito pojedinim, nadarenijim pjevačima-laicima koji ih tijekom svojega pjevačkoga staža redovito interpretiraju kroz dulje vremensko razdoblje. Pripadajuće analize osim osvrta na melodijske tijekove te modalitetne odrednice, jednako kao i ritamske, izvedbene i druge karakteristike donose gdjekad i dopunske opise praktičnih okolnosti u kojim su pojedini napjevi (bili) izvođeni. Uz vlastite zvukovne pohrane, autor se u radu, sa svrhom nadopune i komparacije pripadajućih notnih materijala, oslanja i na snimke odnosno transkripciju dvojice drugih, ranijih istraživača i snimatelja pučkoga crkvenoga pjevanja u Vranjicu.

Ključne riječi: Vranjic, glagoljaško pjevanje, pučko crkveno pjevanje, misa, časoslov, pjevana štenja (čitanja).

* U neznatno izmijenjenu obliku, članak je integralno izvorno objavljen u devetom broju Tusculuma, časopisa za solinske teme (izdavač: Dom „Zvonimir“; urednik: Marko Matijević, Solin, 2016.).

Uvod¹

U kršćanskom je bogoslužju – po uzoru na nekadašnje starozavjetno, sinagogalno – naviještanje Božje riječi odnosno drugih tekstova srodne tematike oduvijek zauzimalo istaknutu ulogu.² U okvirima liturgijskih

čina Katoličke Crkve, osobito bogoslužja mise ili časoslova, način na koji se pojedini tekstovni odlomci posreduju vjerničkomu skupu, bilo da se čitaju³ ili pjevaju,

svrhom boljega razumijevanja dispo-

niranoga gradiva, opisane i okolnosti koje su u sustavu istoga tipa obreda bile na snazi u vremenu prije Drugoga vatikanskoga sabora (1962. – 1965.).³ Kako mi je potvrdila dr. sc. Ivana Kurtović Budja iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, pojam ‘štenje’, stariji hrvatski izraz za ‘čitanje’, u užem smislu riječi označuje sam čitalački proces, a u širem sam odlomak koji se čita (bez obzira na to što se to može obavljati i pjevanjem). Dok je podjednako arhaičan i pojam ‘štionika’ ili ‘štilnika’, stalka s kojega se dotično čitanje obavlja, ili pak ‘štioća’ tj. ‘čitatelja’, do danas se ipak u uporabi zadržala riječ ‘štivo’. U

određen je spletom subjektivnih i objektivnih razloga, primjerice stupnjem svetkovanja i važnosti redaka u okviru dotične obredne funkcije, nadalje osiguravanja jasnijega razumijevanja i prijama po(r)uke kod okupljenoga puka, ali i postojanjem različitih tradicija i izvodačkih mogućnosti u pojedinim sredinama.⁴

nastavku rada pod izrazom ‘štenja’ podrazumijevaju se – skupno – poslanice (tzv. »pištule«; lat. ‘epistolae’), svetački »životi«, proročanstva (profecije), razlaganja, govori i sl.

⁴ Pozivajući se na nekoliko izvora nje-mački liturgičar Adolf Adam pojaš-njava: »Posebno kod pjevanja *slavlja Euharistije* mora vrijediti načelo da ‘oni dijelovi, koji su po sebi određeni

¹ Na ljudskoj, organizacijskoj i pjevačkoj razini Crkveni pjevački zbor sv. Martina u Vranjicu zadužio je pok. Vladimir Grubić – Mačo (1935. – 2017.). Njemu sa zahvalnošću posvećujem ovaj članak. Usp. D. Kniewald 1937, str. 52.

² Iako se u nastavku tematska okosnica rada referira na postojeće stanje u (obnovljenu) bogoslužju liturgije euharistije (mise) i Božanskoga časoslova (oficija) prema rimskom obredu, u pojedinim su slučajevima, sa

Svi ovi elementi na svoj se način ogledaju u sustavu solističkih, usmenim putem prenošenih i naslijeđenih, a *cappella* glazbenih izlaganja – kao jednomu dijelu vrijedne cjeline vranjičkoga pučkoga crkvenoga pjevanja⁵ – koje »specijalizirani« pjevači-laici tradicionalno izvode u sklopu obreda mjesne župne crkve sv. Martina biskupa. Najveći dio obrađenih melodija (njih ukupno šest)⁶ i danas je u živoj

za pjevanje, stvarno budu pjevani, i to u onoj formi što je traži njihova bit'... Važno značenje ima pritom *kantilacija*: 'to je pjevano izvođenje službenih molitava celebranta, uključivši Očenaš i vjerničke molitve, aklamacija naroda i čitanja'. Ona je prikladna zato da čitanja, molitve i odgovori naroda dođu tako do izražaja da bitni elementi ostanu riječi i tekst, koji ritmički-melodičnim izvođenjem dobivaju na intenzitetu i svečanosti.« A. Adam 1993, str. 101.

⁵ Usp. M. Jankov 2011; 2016b.

⁶ Dispozicijom i analizom dotičnih napjeva pokazat će se da su pojedine melodije međusobno srodne, s tek uzgrednim razlikama, zbog čega navedeni broj od šest melodija valja uzeti kao okvirno stanje stvari.

i stalnoj uporabi, ponajprije u samom Vranjicu, gdjekad i izvan njega,⁷ a tri se jedinice (od kojih su dva napjeva, onaj »životā« i Jobovo štenje⁸, još prisutni »u uhu« pjevača) više ne rabe.

⁷ Prilikom gostovanja vranjičkoga Crkvenoga pjevačkoga zbora u drugim sredinama često, naime, ako zbor pritom sudjeluje u misnom slavlju, netko od uobičajenih pjevača-solista svečano izvede poslanicu – »pištulu«. Sudjelujući od godine 1995. u proslavi svetkovine Male Gospe u susjednom Solinu, dakle od samoga osnutka tamošnjega Mješovitoga zbora kraljice Jelene, na dvjema svečanim misama na kojima sudjeluje to prigodno formirano vokalno tijelo, uobičajila se takva izvedba drugoga čitanja. Usp. M. Jankov 2011, str. 178. Od 1995. do 2014. pjevanje je najčešće obavljao poznati vranjički tenor Damir Jurić (1943. – 2015.); od godine 2015. u tome ga je naslijedio sin mu Joško (r. 1971.).

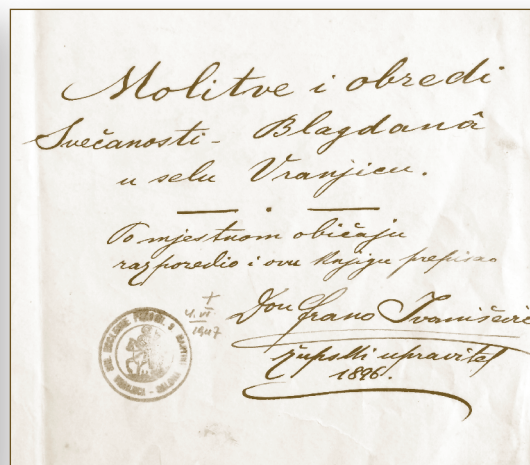
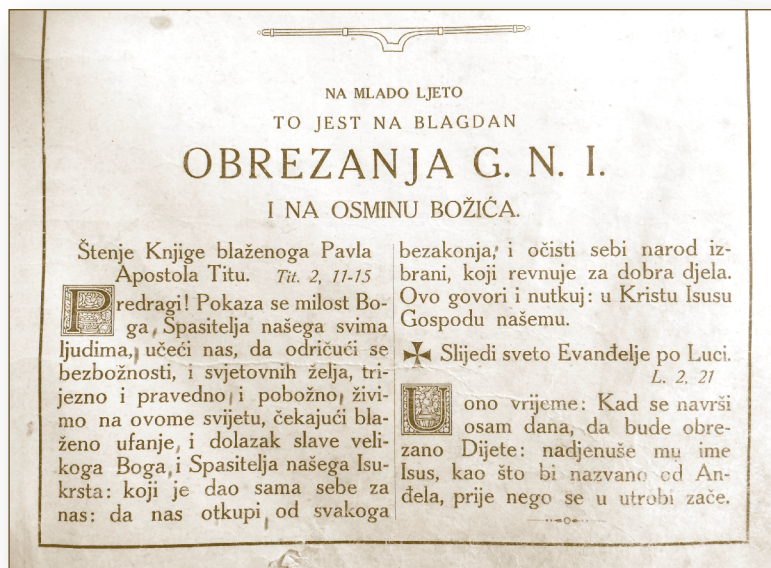
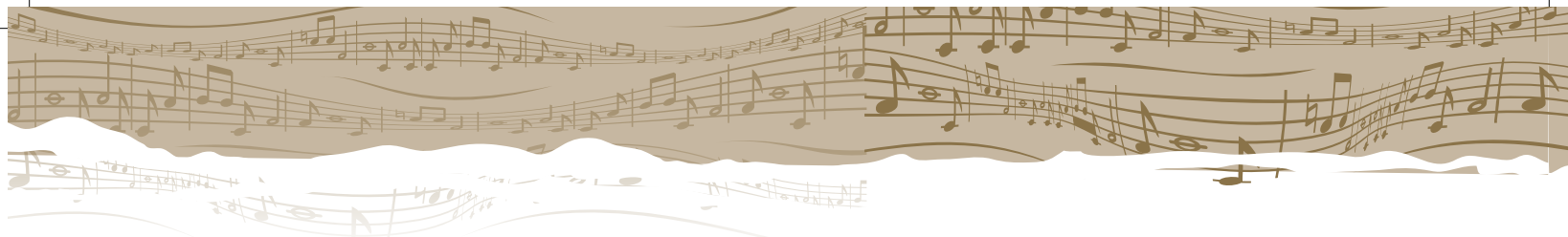
⁸ Prema kazivanju pjevača M. Jurića (r. 1981.), Jobovo se štenje još ponekad koncertno izvodi, poglavito prilikom nastupa vranjičkoga svjetovnoga zbora *Chorus Cantores* kojega dio čini nekolicina mjesnih crkvenih pjevača.

Pjevanje štenjā – praksa i glazbene osobine

Premda je u Vranjicu, nekada slikovitu srednjodalmatinskomu mjestu ribarā i težakā (sl. 1), u vremenu od godine 1650., kada je poslije oslobođenja od Osmanlija osnovana tj. obnovljena župa, do početka 20. stoljeća uz primarno zastupljeno glagoljsko bogoslužje⁹ bilo prisutno i ono na latinskom, osjećanja domaćega puka

⁹ Od samih početaka oformljenja župe, po oslobođenju solinsko-kliškoga područja 1647. i 1648., odnosno trajnoga naseljenja toga područja žiteljima iz Dalmatinske zagore, godine 1650., Vranjic je bio sredina u kojoj se uspostavio redoviti vjerski i bogoštovni život. Usp. D. Kečkemet – I. Javorčić 1984, str. 70–75. U prvoj fazi vranjičkim je župnikom bio franjevac konventualac Gašpar Uljanić (oko 1595. – 1664.) iz splitskoga samostana sv. Frane na Obali, nakon kojega je ta dužnost prešla isključivo na dijecezanske svećenike koji su pretežno bili glagoljaši. Njima je uostalom pripadao i prvi stalni biskupijski svećenik, župnik ili kurat Vranjica, don Ivan Božanović (oko 1618. – 1664.). Usp. I. Grubišić 2011.

Slika 1
Gravura
Vranjica
oko godine
1878.
(C. Yriarte,
Istra i
Dalmacija –
putopis)

Slika 3
Molitve i obredi (1896.), faksimil
(snimio Mirko Jankov)

Slika 2
Štenje
Knjige
blaženoga
Pavla Apo-
stola Titu
iz Vlašićeva
evanđeli-
stara (1921.)
(snimio Mir-
ko Jankov)

na poseban su način inklinirala jeziku koji im je bio razumljiv(iji)¹⁰

¹⁰ Kao ilustracija prijama narodu razumljiva jezika u liturgiji, neka ovdje posluži živopisno svjedočanstvo don Frane Bulića (1846. – 1934.) iznijeto u *Zapamćenjima* koje je godine 1930. sastavio za potrebe izdavanja Slavenškoga zbornika: »[K]ada ja god. 1875. i 1876. kao gimnazijski profesor u Dubrovniku na školskim ferijam zamjenjivao u mojemu rodnomu selu tadašnjega župnika na dopustu te krstio djecu na hrvatskom jeziku, na one riječi: 'zaklinjem te, nečisti duše, izadi iz ovog stvorenja Božjega, u ime Oca i Sina i Duha Svetoga', kumovi i kume krštenja pobožno slušali te pljučkali đavla, a kada ja u krstionici splitskoj sv. Ivana krsteći latinski: 'exorcizo te, immune spiritus, exi ex hac creatura Dei in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti', – kumovi i kume stoje, gledaju, slušaju, ali riječi ne salaze do srca. Kada ja, Presvijetli, pjevao u Vranjicu preko mise evanđelje po sv. Mateju ili Marku, na riječi 'reče Isus učenicom svojim' sav narod u crkvi tuče si prsi i promrmlja: 'Isuse'. Pjevao ja jednom evanđelje sv. Mateja, u kojem ima 'očitnik – publicanus', koji izraz ja zamijenio sa 'carinar': sav narod gleda čudom, što ovo vadi iz svoje glave don Frane. 'Ah! nije on višt ovomu. On je tamo profesor u Dubrovniku, pa ne zna sve ovo, pa iz pameti vadi druge riječi', govorili Vranjičani, a stari pjevač Mate Benzon, rečen Cera, prepire se zatim s don Franom

– crkvenoslavenskomu hrvatske redakcije, uz koji svakako i arhaičnomu hrvatskomu jeziku, šćavetu,¹¹ na kojem je uz mjesne pjevače izgovarao (ili pjevao) dijelove koji su na nj spadali.¹²

Solističko pjevanje poslanica u bogoslužju potvrđuje postojanje mnogih »pištulara«, djelomično ili cjelovito sačuvanih, tiskanih u vremenu od 18. do prvih desetljeća 20. stoljeća. Pjevači sve tekstove izvode s melodijama

u sakristiji, što uvađa novotarije, 'što vadi iz svoje glave, mjesto da pjeva iz šćaveta po starinsku, te tim narod buni'. Tako je omilio, Presvijetli, reći će Stadleru don Frane, narodni jezik u crkvi, da više vjerski i religiozno na nj djeluje nego sama misa. A što je glede hrvatskoga jezika u crkvi, tako je po prilici i od glagoljice. Ne smije se u ove osebine dirati, to je s narodom sraslo.« F. Bulić 1952, str. 39.

¹¹ Usp. F. Bulić 1952, str. 42.

¹² U običajniku *Molitve i obredi* koji je 1896. priredio don Frano Ivanišević (1863. – 1947.), tadašnji upravitelj župe, stoji kako »ovdje za yazda se spominje, da u Vranjičkoj župn. Crkvi, do cigle, čine se hrvatski, a sama Misa glagolski«. *Molitve i obredi* 1896, str. 4. Usp. i S. Kovačić 1993, str. 456.

koje znaju napamet, kako kažu, »iz glave«, dakle bez posredstva notnoga teksta. Ponekad se, međutim, u nekim starijim izdanjima »pištulara«, u pojedinim štenjima mogu zateći i pomoćna grafička sredstva, okomite crtice kojima su si pojedini solisti unijeli oznake za dahove tj. fraziranje (sl. 2).

U običajniku župe sv. Martina iz godine 1896. (sl. 3),¹³ jednako kao i u onom kasnijem iz 1948., redovito se spominje pjevanje »pjevaoca«, pojedinačno ili skupno (gdjekad i s glazbenim sudjelovanjem vjernika), u kontekstu izvedbi mise, oficija, raznih drugih pobožnosti, zatim crkvenih pjesama koje su izvodili iz tiskanoga »pjesmara«, »životā« svetica, poslanicā, »proročanstava«, a jednom – u slučaju druge (»tihe«) mise na Božić (sl. 4) – uz pripadajuću poslanicu čak i pjevanja samoga evanđelja!¹⁴

¹³ U običajniku iz 1896. s obje strane knjižice iznijeti su (u dvjema različitim redakcijama!) opisi vranjičkih obrednih uzusa.

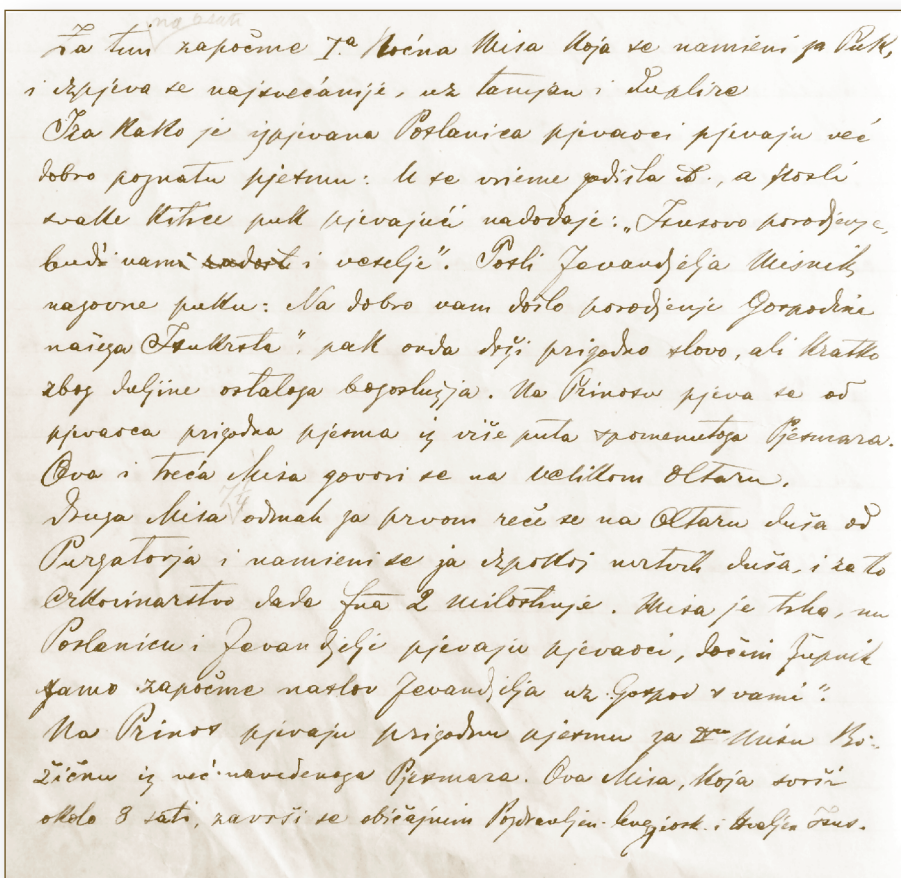
¹⁴ »I sama izvedba poslanice u ono je vrijeme službeno bila pridržana kleri-

Praksa solističkoga pjevanja raznih štenjā može se, iako ne u cijelosti, kako je to bilo u predkoncilskim vremenima, još uvijek velikim dijelom zateći kao živa i specifična glazbena participacija (solista)¹⁵ Crkvenoga pjevačko-

cima, prvenstveno poddakonu (služba koje poslije Drugoga vatikanskoga koncila više nema), no za pjevanje »pištule« u dalmatinskom se glagoljaško-liturgijskom pojasu s vremenom uobičajilo da je solistički izvode pjevači-laici. Ipak, vijest da je i samo evanđelje u Vranjicu, makar i jednom godišnje, pjevao tko od mjesnih pjevača doista valja istaknuti kao (lokalnu?) posebnost. Iako je pravilo da je navještaj evanđelja redovito (pa tako i danas) povjeren đakonu ili svećeniku, u Velikom se tjednu (počevši od Cvjetnice) – kako nekad, tako i danas – Muka Gospodinova često dijelila na više »uloga«: riječi Isusove u seoskim je župama pjevao svećenik predvoditelj obreda; u gradskim, pogotovo u katedralama gdje je u svečanom bogoslužju sudjelovalo više zaredanih službenika, netko od đakona ili svećenika, a ostale su dionice (kako pjevači kažu »uloge«) bile dodijeljene pojedinim pjevačima odnosno zboru (lat. *turbæ*). Svećenik je »pritom po pravilu sve dijelove evanđelja čitao potihoo, kao 'za sebe' (lat. *submissa voce*), gdje gdje pretekavši pjevače pri njihovoj izvedbi (posebice ako bi oduljili s pjevanjem). Potom bi ih, došavši do Kristovih riječi, pričekao i, kada bi došao red na nj, nastavio s izvedbom – pjevajući – u jasno čujnoj dinamici...« (iz pisma dr. sc. don Slavka Kovačića autoru članka od 29. travnja 2017.). Usp. i S. Gjanić 1919, str. 63.

¹⁵ U uspomeni današnjih pjevača ostale su kao posebno uspjele i upamćene izvedbe pokojnih im kolega, tenora Damira Jurića (1943. – 2015.) i baritona Mirka Mikelića (1947. – 2010.). Prema kazivanju Blaža Mikelića (r. 1937.), Ljubomira (Ljube) Jurića – Butinova (r. 1945.) i Nine Švonje (r. 1984.), u generacijama pjevača iz predkoncilskoga razdoblja svojim su se pjevanjem istaknuli baritoni Mate Jurić – Butina (1860. – 1939.), Martin Mandić – Ivančićev (1894. – 1970.), Ante Barišić – Sojica (1898. – 1974.) i Ive Kljaković – Kajićev (1915. – 1984.), tenori Ive Jurić

ga zbora u bogoslužju župne crkve.¹⁶ Prihvaćajući po uvođenju

– Butinov (1896. – 1973.), Jozo Grgić – Jozon (Lovrićev) (1911. – 1980.) i Ive Jelić – Bibica (1938. – 1970.) te basovi Kajo Bulić (1876. – 1965.) i Bartul Grgić – Bariša (1892. – 1974.). Od recentnih solista najčešće su angažirani tenori Ljubomir Jurić – Butinov (r. 1945.), Andrija Jurić (r. 1964.) i Joško Jurić (r. 1971.) te bas Mate Jurić – Butinov (r. 1981.).

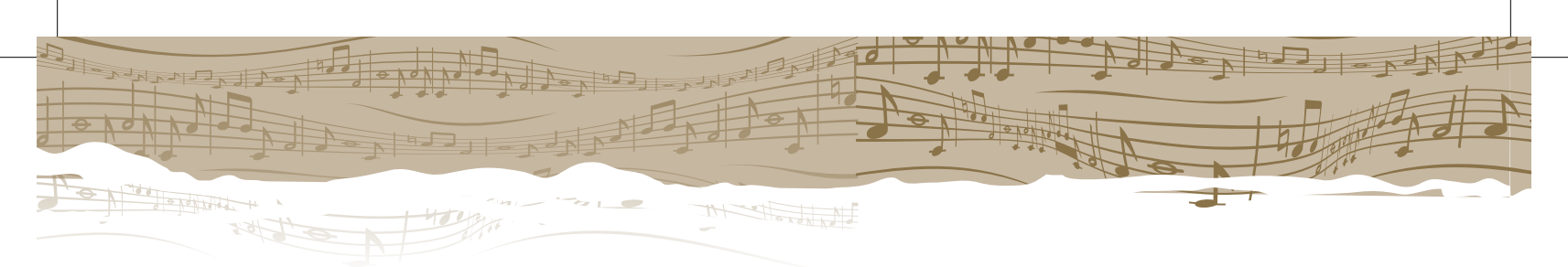
¹⁶ I Drugi vatikanski sabor o mjesnim je glazbeno-bogoslužnim baštinama u dokumentu *Konstitucija o svetoj liturgiji (Sacrosanctum Concilium)* u paragrafu 119. kazao sljedeće »Kako se, pak, u nekim krajevima (...) nalaze narodi koji imaju svoju vlastitu glazbenu tradiciju koja ima veliko značenje za njihov vjerski i društveni život, neka se i prema toj glazbi ima dužno poštovanje te joj se daje odgovarajuće mjesto, kako u oblikovanju njihova vjerskoga osjećaja tako i u bogoštovlju prilagođenom njihovom duhu...« U 123. paragrafu pojašnjava se nadalje: »Crkva nikada nije

posljednje liturgijske reforme recentne liturgijske tekstove,¹⁷

imala neki svoj vlastiti umjetnički stil, nego je već prema značaju i uvjetima narodā te prema potrebama različitih obreda dopuštala umjetničke oblike svakoga vremenskoga razdoblja; tako je tijekom stoljeća skupila umjetničko blago koje valja sa svom pomnjom čuvati. Neka tako i umjetnost našega vremena i svih naroda i krajeva ima slobodu djelovanja u Crkvi samo ako s dužnim poštovanjem i s dužnom čašću služi sakralnim građevinama i sakralnim obredima; tako će i ta umjetnost moći pridružiti svoj glas onom divnom slavospjevu što su ga najveći muževi spjevali katoličkoj vjeri kroz prošla stoljeća.« Koncilski oci prihvatili su konačan tekst *Konstitucije* dana 22. studenoga 1963. Dokument je dostupan preko sljedeće internetske poveznice: <https://zmo.files.wordpress.com/2010/05/sacrosanctum-concilium.pdf> (pristupljeno 14. rujna 2016.).

¹⁷ Prema kazivanju Skolastike s. M. Arsenije Vidović SMI, krajem sedam-

Slika 4
Faksimil iz
običajnika
(1896.) s
opisom
božićnoga
bogoslužja
(snimio Mirko
Jankov)

oni su ju, dakle, do danas uspjeli zadržati kao specifično prepoznatljiv dio svojega stalnoga godišnjega angažmana koji bi se mogao okarakterizirati pridjevom *pučki*.¹⁸

Općenito rečeno, napjevi su ovoga tipa recitativno-pijevna karaktera, pri čemu se osnovna melodijska shema – već prema glazbenomu osjećaju i navadama samoga solista – dosljedno adaptira reljefu odnosnih tekstova. Budući da se radi o proznim a ne o versificiranim tvorbama, razumljivo je da su i melodijske fraze, bile one silabične, neumatične ili pak melizmatične, nejednake duljine.¹⁹ Oscilacija elastične ritamske podloge, koja bi i inače bila prirodno prisutna prilikom (izražajnijega) čitanja takvih tekstova, posredstvom pjevanja još više dolazi do izražaja. Pjevači naima na licu mjesta, ovisno već o vlastitom nagnuću i trenutačnoj disponiranosti interpretiraju tako istovremeno i bogoslužni tekst i tradicijom naslijeđen melodijski profil koji ga glazbeno »zaodijeva«, navodeći pritom

desetih i početkom osamdesetih godina protekloga stoljeća u Vranjicu se u liturgiji mise odnosno časoslova pristupilo prihvaćanju najnovijih, pokoncilskih izdanja službenih crkvenih knjiga. Usp. i M. Jankov 2011, str. 184.

¹⁸ Bez obzira na to što je riječ o transformaciji nekadašnjega (arhaičnoga) u suvremeno, ipak se takvu promjenu ne bi smjelo okarakterizirati »nelegitimnom«; štoviše, držati je kako je riječ o uspješnu procesu jer se upravo takvom mehanikom povijesne transmisije (u recentnim slučajevima jednako kao i u onim u ranijim vremenima, s napuštanjem starijih tekstovnih predložaka!) ovakva baština uspjela sačuvati do vremena današnjice.

¹⁹ Usp. S. Stepanov 1983, str. XXIII.

da pojedine, poznatije poslanice, koje se pjevaju o najvećim blagdanima, znaju čak u cijelosti napamet, dok im lekcionar služi tek kao »podsjetnik, za svaki slučaj«²⁰.

Ton je pri izvedbi načelno grlen, gdjekad i s prizvukom nazalnosti, a u izvedbama prevladava *mezzo forte* dinamika, načelno bez većih nijansiranja. Ako bismo se referirali na uporabni tempo koji je inače umjerenе brzine (*tempo moderato*), osnovna jedinica koja bi bila nositeljem sloga odgovarala bi osminskoj notnoj vrijednosti (usp. notni prilog br. 5), no prirodnim oscilacijama izgovora ona gdjekad može biti i dvostruko kraća nota, šesnaestinka (usp. notni prilog br. 2a). U pojedinim situacijama, zbog zvukovne slivenosti susjednih slogova (bez obzira na to radi li se o silabičkim ligaturama unutar jedne ili dviju riječi) zamjetno je da njihovim stvarnim (akustičkim) nositeljem postaju zasebne notne vrijednosti (riječi »s Bogom«, »imamo u«, usp. notni prilog br. 1). Ritam pjevanoga teksta protječe načelno u *rubato-tempu*. Iako je, kako je već spomenuto, u većini napjeva riječ o novi(ji)m tekstualnim predlošcima, moguće je u melodijskim fragmentima gdjekad osjetiti prizvuk ranije, arhaične prozodijske fizionomije (naglašavanje ili produljivanje posljednjega ili kojega od unutarnjih slogova) koju pjevači osjećaju kao prirodan im doživljaj ritma naslijeđena mjesnoga govora²¹ – štokavskoga

²⁰ Prema kazivanju pjevača Joška Jurića.

²¹ Usp. D. Kečkemet – I. Javorčić 1984, str. 74.

s ikavskom refleksijom jata, no gdjekad i s pojedinim akcentima što su karakteristike bliske čakavskomu govoru (npr. riječ »apòstola«, usp. notni prilog br. 2a; riječ »prèuzvîsi«, usp. notni prilog br. 3).

Početni (zapjevi) i završni dijelovi fraza (kadenciranja) u odnosu na »središnje« odsjeke, koji prirodno pokazuju stabilnost srednje vrijednosti tempa, načelno su nešto sporiji. Melodija štenja – koja je, uopće »najbitnija komponenta i najsamostalniji nosioc glazbenoga izraza«²² – načelno počiva na nekoliko osnovnih fraza uzlazno-silaznih kontura. Njezina valovita linija ponekad je, ispunjavajući tako načelo estetičke neophodnosti kontrasta,²³ vitalizirana osim toga i tercni, kvartnim i kvintnim skokovima, što ju najzad u punom smislu riječi čini linearno-izdiferenciranom i smislenom glazbenom strukturom. Osnovu joj predstavljaju brojem manji ili veći dijatonski tonski nizovi koji su gdjekad, ne odveć često, obogaćeni i pojedinim alteriranim tonovima (u primjerima to su tonovi fis, cis i b). Uz početni i završni ton (najčešće je to nota *finalis*) koji joj uokviruju ukupno gibanje (kako pojedinih fraza, tako i melodijske linije u cjelini), najvažnijim intonacijskim osloncima valja smatrati i pojedine članove uporabljenih tonskih nizova koji su tijekom primjera recitativnom kantilacijom najzastupljeniji (*repercussæ*). Analizom navedenih tonova-oslonaca – u

²² Usp. D. Despić 1986, str. [1]–30

²³ Usp. M. Jankov 2016a, str. 69.

svjetlu analogije modalitetne pripadnosti napjevâ klasičnoga gregorijanskoga repertoara²⁴ – najčešće je moguće detektirati (makar i približnu) modalitetnu provenijenciju pojedinoga primjera.²⁵

Iako je u pjevanju gdjekad zamjetna uporaba mikrotonskih relacija, no s obzirom na to da taj aspekt ipak ne predstavlja važniju crtu tipološke prepoznatljivosti obrađene građe, u transkripcijama kvaliteta *glissando*-pomaka nije grafički naznačivana. Jednako tako, ni pojedine tonske visine koje bi u odnosu na temperiran i grafijski-kodificiran peterolinijski notni sustav bile neznatno više ili niže, nisu posebno isticane. Naprotiv, međusobnom grupacijom notnih vrijednosti koje posjeduju notnu zastavicu ili gredicu, jednako uostalom kao i u tekstu ispisanim stankama i lukovima koji označuju pojedine fraze, htjelo se sugerirati što je moguće precizniju ritamsku fizionomiju transkribiranoga građiva.²⁶

²⁴ Usp. K. Jeppesen 1951, str. 59–82; A. Tillman Merritt 1949, str. 5–8.

²⁵ Za potrebe lakše analize napjevâ svi su notni primjeri u ovom radu po transkripciji naknadno transponirani u položaj na crtovlju kojim se izbjegava uporaba (većega broja) predznaka (apsolutna se visina uporabljenih intonacija daje iščitati iz dodatka I.) koji donosi početke svakoga pojedinačnoga naslova). Načelo je naime bilo da se pri fiksaciji notnoga zapisa u crtovlju po potrebi uporabi tek po jedan predznak – povišilica (fis, cis) ili snizilica (b) – koji kromatski mijenja dotični ton (tj. tonove) isključivo u onoj frazi u kojoj stoji notiran.

²⁶ U priloženim transkripcijama iznimku predstavlja prilog dr. J. Martinića (notni prilog br. 7) koji je ovdje donesen onako kako stoji u originalu. Usp. J. Martinić 1981, str. 35; J. Martinić 2011, str. 8–12.

Slika 5
Damir Jurić izvodi pištulu na svečanoj jutarnjoj misi za blagdan Male Gospe u Solinu godine 2012. (snimio Toni Grgić)

Načelo varijacije osnovnoga melodijskoga profila najjasnije se naime vidi iz glazbeno ponovljena materijala. Često stoga, kako bi se izbjegla grafička redundancija, nisu donijete transkripcije čitavih napjeva, nego ispis melodijskih dijelova kojih će opseg biti dostatan da se integralno sagledaju najvažniji aspekti pojedine jedinice.²⁷ Zasebnu, ilustrativnu vrijednost svakako imaju komparativne transkripcije istih napjeva, ovom prilikom načinjene u dvama slučajevima (notni prilozi br. 2a i 2b te 4a i 4b), koje, bez obzira na to što se referiraju na vremenski međusobno udaljene zvukovne zapise pa i tekstovne predloške, pokazuju stanovite razlike (neznatne, no svakako zanimljive) koje u pjevanju – valja kazati: sasvim »legitimno« – pokazuju različiti solisti.²⁸

²⁷ Usp. J. Martinić 2014, str. 11.

²⁸ Za potrebe ovoga rada uz četiri vlastite tonske pohrane iz 2017., u šest sam se slučajeva prilikom transkri-

Slika 6
Joško Jurić izvodi pištulu na svečanoj jutarnjoj misi za blagdan Male Gospe u Solinu godine 2014. (snimio Toni Grgić)

Širinu uporabljene tonske palete kvantitativno najpotpunije pokazuju opsezi melodija štenjâ kojih je ambitus postavljen u rasponu od kvarte (dvaput: notni prilozi br. 4a i 4b te 5), sekste (dvaput: notni prilozi br. 2a i 2b te 9), septime (triput: notni prilozi br. 1, 3 i 8) i oktave (jednom: notni prilog br. 6). Izoliran je pak slučaj melodije koja se ostvaruje ambitusom većim od oktave, što više neuobičajeno širokim dijapazonom intervala undecime (jednom: notni prilog br. 7).

Obrađena građa

Notni prilozi u nastavku donose dakle pregled svih tipskih melodija na koje se tijekom liturgijske godine, bilo da je riječ o misi, časoslovu ili nekim vezanim pobožnostima, služeći se pritom načelom kontrafakture (»podmetanje« novoga teksta pod tonove postojeće melodije; od tal. *contrafacere* = 'preokre-

biranja napjevâ referirao na snimke koje je godine 1996. načinio Ljubo Stipišić (1938. – 2011.).

Slika 7
Mate
Jurić izvodi
pištulu na
svečanoj
jutarnjoj misi
za blagdan
sv. Martina
biskupa u
Vranjicu
godine 2016.
(snimio Mirko
Jankov)

nuti', 'učiniti protivno'),²⁹ izvode (ili su se izvodili) brojni pojedinoj službi pripadajući tekstovi.³⁰

U prvoj grupi napjeva (notni prilozi br. 1, 2a, 2b, 3, 4a, 4b i 5) to su dva melodijska predložka za misne poslanice (»pištule«): jedan koji se koristi tijekom adventa i korizme, a drugi je u uporabi u ostatku crkvene godine, predviđen dakle za svetkovine i blagdane, odnosno dane božićnoga i vazmenoga vremena te za nedjelje kroz godinu.³¹ Ovoj skupini pripadaju i svetopisamske perikope, čitanja iz Službe riječi u Vazmenom bdjenju, te tzv. »životi« svetaca.

Drugu skupinu napjeva (notni prilozi br. 6, 7, 8 i 9) predstavljaju

²⁹ Usp. J. Andreis 1974.

³⁰ Usp. M. Jankov 2016a, str. 70.

³¹ Prema kazivanju pjevača, melodija štenjā (kako ju nazivaju, »ona niža, koja se piva pomalo otužno«) u adventu i korizmi uglavnom je tradicionalno povjeravana pjevačima tamnijega zvuka, baritonima ili basovima, a za onu koja se rabila u ostatku liturgijske godine najčešće je zadužen netko od I. ili II. tenora.

Slika 8
Andrija Jurić izvodi pištulu na »velikoj« župnoj misi četvrtе vazmene nedjelje u Vranjicu godine 2017. (snimio Nino Švonja)

pojedini naslovi iz nekadašnjega ili pak aktualnoga časoslova.

Napjevi su izloženi prema sljedećem redosljedu:

1. Napjev štenja »pištule« u adventu (došašću) i korizmi (četrdesetnici), liturgijski gledano pokorničkim vremenima, predstavljen je Čitanjem Poslanice svetoga Pavla apostola Rimljanima³² (notni primjer br. 1) u izvedbi Mate Jurića (r. 1981.) (sl. 7). Odlikuje ga dosljedno sekundno gibanje koje je tek mjestimično osvježeno silaznim skokom male terce a – fis poslije kojega nastupa preskočeni ton g. Melodija u rasponu velike septime (c – h) počiva u svojem prvom dijelu na principu silabičnosti, nešto manje neumatičnosti, te zvučnosti miksolidijskoga trikorda (g – a – h) s dodanim *subsemitonium modi fis* koji se rješava kadencirajući polustepenim pomakom u finalis g. U drugom melodijskom dijelu, pojavom tona f i nastavkom silaznoga sekundnoga gibanja od tona a

³² Usp. Misal 2012, str. 366.

do tona c, najniže točke napjeva, dolazi do prelaska modulativnoga karaktera u prostor hipofrigijske zvučnosti koju afirmira finalna kadenca na tonu e. Ova izrazito melizmatična fraza svojom linearnom gradbenošću donosi zapravo gotovo pa identičnu kadencnu formulaciju koja je inače prisutna u »svečanom« štenju Poslanice svetoga Pavla apostola Titu odnosno Rimljanima (notni primjeri br. 2a i 2b). Međusobna se razlika među navedenim dvjema frazama naime pokazuje u finalisu: dok je u prvom slučaju riječ o tonu e, u potonjem se radi – pomalo neočekivano – o tonu f.

2. Štenje Poslanice svetoga Pavla apostola Titu³³ (notni primjer br. 2a) u interpretaciji dugogodišnjega vranjičkoga crkvenoga pjevača i solista Damira Jurića (1943. – 2015.) (sl. 5) ilustrira »svečani« napjev koji je u Vranjicu moguće čuti na misnim slavljinama izvan adventa i korizme.³⁴ Kao takav, on predstavlja melodijski tip koji je u izvedbama poslanica u crkvi svetoga Martina najzastupljeniji, a samim time i najpoznatiji. Ambitus mu odgovara intervalu velike sekste (c – a), a upečatljiva pjevnost (tj. melodijska pamtljivost) ovaj primjer zasigurno svrstava u red najuspjelijih ovdašnjih solističkih ostvarenja. U fakturi primjera prevladavaju silabičnost i melizmatičnost, gdje i neumatičnost, s melodijskim pomacima najčešće sekundnih nizova,

³³ Usp. Misal 2012, str. 29.

³⁴ Napjev se može poslušati preko sljedeće internetske poveznice: <http://delmata.org>

[notni prilog br. 1] Čitanje Poslanice svetoga Pavla apostola Rimljanima
(III. korizmena nedjelja, Misa, II. čitanje [Rim 5, 1-2, 5-8])

Pučki crkveni napjev iz Vranjica
Pjevači: Mate Jurić (r. 1981.)
Snimio (2017.) i transkribirao Mirko Jankov

Recitativo - moderato

Či - ta - nje Po - sla - ni - ce sve - to - ga Pa - vla a - po - sto - la Rim - lja - ni -
a - po - sto - la Ti - tu -
Bra - ćo! O - prav - da - ni vje - rom u mi - ru smo s Bo - gom -
po - Go - spo - di - nu na - šem I - su - su Kri - stu -
Po - nje - mu i - ma - mo u vje - ri pri - stup u o - vu mi - lost -
u ko - joj sto - ji - mo i di - či - mo se na - dom sla - ve Bo - (o) -
(o) - zje - (...). Riječ - Go - spod - nja.

ponekad s primjenom tercnih i kvartnih skokova. Svojom formulaičnošću napjev odgovara provenijenciji hipomiksolijske odnosno hipofrigijske zvučnosti čiju međusobnu razlikovnost pomaže detektirati prisutnost tona f odnosno fis.³⁵ Može se kazati kako upravo njihova varijabilnost ovom primjeru daje dozu određene melodijske upečatljivosti.

3. Nastavivši još za života Damira Jurića izvedbe netom spomenute melodije, sin mu ju Joško pjeva (najčešće) i da-

³⁵ Zanimljivo je navesti slušni doživljaj samih pjevača koje melodijska podloga u ovom primjeru nedvojbeno asocira na durski tonski rod (tj. jonski modus) s alteriranim IV. ljestvičnim stupnjem. Usp. i K. Duplančić 2011, str. 30.

nas (sl. 6), na način kako je prikazano u transkripciji Čitanja Poslanice svetoga Pavla apostola Rimljanima³⁶ (notni primjer br. 2b). Bez obzira na vremenski raspon od 21 godine te činjenicu da ju izvode dvojica solista, navedeni »svetčani« napjev pokazuje jasnu meličku postojanost, s tek mjestimičnom izmjenom pojedinih mu meloritamskih dijelova (npr. riječ »apostola« i sl.) koji su u skladu s glazbeno-interpretativnim osjećajem pojedinoga izvođača.

³⁶ Usp. Misal 2012, str. 254.

[notni prilog br. 2a] Čitanje Poslanice svetoga Pavla apostola Titu
(Božić, Misa polnoćka, II. čitanje [Tit 2, 11-14])

Pučki crkveni napjev iz Vranjica
Pjevači: Damir Jurić (1943. – 2015.)
Prema snimci Ljube Sripčića (1996.) transkribirao Mirko Jankov

Moderato, solenne

Či - ta - nje Po - sla - ni - ce - sve - to - ga Pa - vla
a - po - sto - la Ti - tu -
O - či - to - va - la se lju - bav Bo - žja spa - si - te - lji - ca - svih lju - di; - od - go - ji - la nas
da se od - rek - ne - mo bez - bo - žno - sti - i svje - tov - nih po - žu - da
te ra - zu - mno, pra - ve - dno i po - bo - žno - ži - vi - mo u sa - dan - jem svije - tu
iš - če - ku - ju - či bla - že - nu na - du i o - či - to - va - nje sla - ve - ve - li - ko - ga Bo - ga
i Spa - si - te - lja I - su - sa Kri - sta -
On se - be da - de za nas, da nas ot - ku - pi od sva - ko - ga be - za - ko - nja -
i o - či - sti se - bi na - rod i - za - bra - ni ko - ji rev - nu - je o - ko do - brih
dje - (e) - la - Riječ - je Go - spod - nja.

4. Još jedan primjer skladno uobličene melodije jest i Čitanje Poslanice svetoga Pavla apostola Filipljanima³⁷ (notni primjer br. 3) u izvedbi Andrije Jurića (r. 1964.) (sl. 8). Za razliku od prethodnih dvaju slučajeva, čije melodijske karakteristike izmiču preciznu određenju uporabljenoga modusa, ovaj napjev pravilnošću svoje strukture pokazuje školski pri-

³⁷ Usp. Misal 2012, str. 73.

[notni prilog br. 2b] Čitanje Poslanice svetoga Pavla apostola Rimljanima
(Mala Gospa, Misa, II. čitanje [Rim 8, 28–30])

Pučki crkveni napjev iz Vranjica
Pjevač: Josko Jurić (r. 1971.)
Snimio (2017.) i transkribirao Mirko Jankov

Larghetto psalmidico, maestoso

Či - ta - nje Po - sla - ni - ce sve - to - ga Pa - vla
a - po - sto - la Rim - lja - ni ma
Bra - co! Zna - mo da Bog u sve - mu na do - bro su - ra - du - je
s o - ni - ma ko - ji ga lju - bc, s o - ni - ma
ko - ji su od - lu - kom nje - go - vom po zva ni
Jer ko - je pred - vid - je, te i pred - od - re - di da bu - du su - o - bli - će - ni
sli - ci Si - na nje - go va te da on bu de pr - vo - ro - de nac me - du mno - gom
bra (a) com
Ko - je pak pred - od - re - di, te i po - zva; ko - je po - zva,
te i o - prav - da; ko - je o - prav - da, te i pro - sla
vi. Riječ Go - spod - nja.

[notni prilog br. 3] Čitanje Poslanice svetoga Pavla apostola Filipljanima
(Cvjetnica, Misa, II. čitanje [Fil 2, 6–11])

Pučki crkveni napjev iz Vranjica
Pjevač: Andrija Jurić (r. 1964.)
Snimio (2017.) i transkribirao Mirko Jankov

Recitativo - larghetto

Či - ta - nje Po - sla - ni - ce sve - to - ga Pav - la a - po - sto - la Fi - li -
plja - ni - ma. Krist I - sus, traj - ni lik Bož - ji
ni - je se kao plije - na dr - za - o svo - je je - dna - ko - sti s Bo - gom,
ne go sam se - be "o - plije - ni" u - zev - ši lik slu - ga, po - stav - ši lju - di - ma sli -
čan: o blič - jem čo - vje - ku na - lik,
po - ni - zi sam se - be po - slu - šan do smr - ti, smr - ti na kri - žu.
Za to ga Bog pre - uz - vi - si i da - ro - va mu I - me,
I - me nad sva - kim I - me - nom, da se na I - me I - su - so - vo pri - gne sva - ko ko - lje - no
ne - be - sni - ka, ze - mni - ka i pod - ze - (e) mni - ka,
i sva - ki će je - zik pri - zna - ti: "I sus Krist jest Go - spo - din" - na
Sla - vu Bo - ga O - ca. Riječ Go - spod - nja.

mjer modalitetne pripadnosti. Disponiran u ambitusu male septime (c – b), svojim finalisom (ton f) i recitativnom notom a (*repercussa*) u cijelosti odgovara melodijskoj profilaciji hipolidijskoga modusa. Dosljednosti sekundnih melodijskih pomaka na uspješan se način suprotstavlja uvodni kvartni, silazno-

uzlazni skok koji svojim pokretom već na početku solističkoga izlaganja afirmira nedvojbenu modalitetnoga centra. Dominaciji niza postupna kretanja koji u većini slučajeva smjera prema recitativnoj noti a skladno se, makar svega u nekoliko navrata, priključuje nešto terčnih skokova. Početna melizma-

tička kantilacija ubrzo prerasta u silabiku te, iako ne odveć često, neumatiku. Važno je spomenuti kako je inačica ove melodije u solističkim izvedbama vranjičkih crkvenih pjevača (bila) prisutna u još nekoliko navrata, no s nekim razlikama koje će biti prikazane u notnim primjerima br. 6 i 8.